

גרם מלאכה בשבת באמצעות אור ורוח

הנני מקדיש את הדברים הבאים שהרציתי בכמת : דוכן לברור בעיות הלכה, מטעם היכל שלמה, עיריית ירושלים, והמח' לתרבות תורנית של משרד החינוך והתרבות בחודש אדר ב' התש"ל בירושלים, לזכרו ולעילוי נשמתו של האי חר מבני עליה אהוב ונחמד, גדול בתורה ויראת ה' הרב יעקב כהן זצ"ל ממעולי צורבי ישיבת מרכז הרב וחבר המועצה הרתית בירושלים שנסתלק בדמי ימיו כחתף ונלקח מעלינו.

זהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הדברים הבאים מהווים סקירה על אחת מעבודות היסוד שנעשו ע"י הכמי המכון המדעי לבעיות הלכה בשאלה עקרונית, שממנה יתד וממנה פנה לפתרון בעיות מרובות בשטח התעשייה וההתפתחות האלקטרונית החדשה ביותר, והפעלתם כדין וכהלכה, תמיד יומם ולילה לא ישבותו. הבעיה החשובה ביותר שנתבררה מהן עד היום היא הברור על אפשרות הפעלת תא פוטו אלקטרי בשבת. מבלי שתגע בו יד אדם. הבעיה מסובכת ביותר ואין להשיב עליה תשובה כוללת. לברור הלכה זו מוקדשים הדברים הבאים :

השאלה :

סגירת או פתיחת מעגל חשמלי לצורך ביצוע פעולה האסורה בשבת, שנעשית על ידי הקרנת אור על תא פוטו אלקטרי, פעולה האפשרית בדרכים שונות, האם מותר או אסור לעשותה בשבת או יש הבדל בין האפשרויות הטכניות השונות של ההפעלה, יש מהן אסורות ויש מהן מותרות ?

האפשרויות השונות הן : א) הקרנה בידי האדם ממש — שאז השאלה לברור היא אם אור שלכאורה אין בו ממש — יכול לשמש כאמצעי בידי האדם ליחס אליו את תוצאות פעולתו ולחייבו כעושה מלאכה בידיו בשבת ממש או לאו ? ב) גם אם יקבע שאין שום הבדל בין אור שלכאורה אין בו ממש לבין אמצעי ממיני אחר — לענין מלאכות יבת צריך לדון אם לא עשה מעשה

ההקרנה בידיים אלא הסיר דבר המסתיר בעד קרני האור — כגון מסך וכדומה — האם הסרתו של מונע נחשבת כעושה מעשה בידיים לענין שבת או לאו.

ג) יש גם אפשרות של ביצוע הפעולה באמצעות שני מעגלים שסגירתו של אחד גורמת לפתיחתו של שני המפסיק פעולת החשמל, ועל ידי הפסקת ההקרנה נפתח מעגל הגורם לסגירתו של השני ועל ידי כך ממילא מביא לביצוע המלאכות, האם האדם המפסיק בעד האור עושה מלאכה בשבת, או לא?

יסוד הבעיה כולה תלוי בשורש מרכזי — שאלת הגדרת פעולה ותוצאותיה, כמלאכה בשבת, הן מבחינת הפעולה עצמה כאמצעי שעשייתו אסורה והן מבחינת התוצאה האסורה של אמצאי שכלעצמו לכאורה היא כוותר — ואז השאלה היא הקשר בין האמצעי או הפעולה ותוצאותיה — קשר ישיר או עקיף — ומדת המרחק בפועל ובכוח בין פעולת האדם ובין תוצאותיה, הן מבחינת הכוונה של העושה ודעתו לבצע את המלאכה האסורה.

שאלה זו שייכת לשני תחומים עיקריים: היא קיימת בתחום הפלילי — הן בשטח הנויקין והן בשטח משפט הרצח, ונדונה בהרחבה בתלמוד ובפוסקים, (ואגב, גם מהווה סוגיא יסודית במשפט הכללי הרומי, האנגלי, הקונטיננטלי, והמשפט הנוהג במדינת ישראל) — והיא מיוחדת להלכות שבת — המשתלבות להגדרות אלו, הן בשאלת הכוונה או הדעת — כגון מלאכת מחשבת אסרה תורה, דבר שאינו מתכוון, פסיק רישיה (דניחא ליה ודלא ניחא ליה), וכן בשאלת הקשר בין האמצעי והתוצאה — גרמא בנזקין וגרמא בשבת — עם דמקביל ביניהם והמפריד ביניהם — לפי שיטות התלמוד, הראשונים והאחרונים — ענין המהווה מקצוע גדול בתורה, ושהוא כדברי חז"ל: כמעין הנובע. נשתדל במסגרת הרצאה זו — לסקור את היסודות העקריים של שאלה זו, על פי המקורות.

יסוד דין גרמא בשבת נלמד משתי סוגיות. במסכת בבא קמא דף ס, א בפרק הכונס: תנו רבנן ליבה וליבתו הרוח אם יש בליבויו כדי ללבוטה חייב ואם לאו פטור ושואלת הגמרא: אמאי, ליהוי כזורה ורוח מסייעתו (במלאכת שבת חייב אע"פ שהרוח מסייעתו — רש"י) וכו', רב אשי אמר כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו, הני מילי לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל הכא גרמא בעלמא הוא, וגרמא בנזקין פטור. מפרש רש"י: מלאכת מחשבת אסרה תורה נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו.

גדולי האחרונים (אגלי טל, מלאכת זורה אות ג, אבני נזר או"ח סי' רל—רלו ובעל קונטרס גרם המעלות) הבינו דעת רש"י שהדבר תלוי בדעתו של האדם, שאם הוא רוצה וניחא ליה שתיעשה המלאכה, אף בגרמא חייב משום שהתקיימו מחשבתו ורצונו. לדבריהם, יסוד זה יחול על כל גרמא במלאכות ולאו דוקא על מלאכת זורה ורוח מסייעתו.

לצורך המשך דיונינו נזכיר כאן סוגיא יסודית אחרת על שאלה זו. בענין גרם כבוי ובענין הבערה ברוח מצויה. לשון הגמרא בענין גרם כבוי על המשנה שבת דף קכ: עושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים כדי שלא תעבור הדליקה, היא: הכא נמי כתיב לא תעשה כל מלאכה, עשייה

הוא דאסור הא גרמא שרי. (לכאורה זוהי קביעה כללית לגבי כל מלאכות שבת ולא דוקא לגבי גרם כפוי). ובענין הפערה: אמר רב יהודה פותח אדם דלת כנגד המזורה בשבת (אע"פ שהרוח נושבת ומבעיר האור) לייט עלה אביי: במאי עסקינן אי ברוח מצויה מאי טעמא דמאן דאסר, אי ברוח שאינה מצויה מאי טעמא דמאן דשרי. לעולם ברוח מצויה, מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן. לכאורה יש כאן סתירה יסודית. שלכאורה האדם הפותח דלת כנגד מזורה אינו עושה שום מעשה בידיים, אלא הרוח היא שמבעירה, והרי זו גרמא שמותרת בשבת?

לדעת בעל האבני נזר שהזכרנו בביאור שיטת רש"י, העקרון הוא כדלקמן: יש להבחין בין גרם כפוי לבין כל גרמא בשבת — בכפוי על ידי כלים מלאים מים. רצונו היה שלא תגיע האש כלל לכאן, ואע"פ שעכשיו הרי זה פסיק רישיה מכל מקום אין זו מלאכת מחשבת כיון שרצונו להיפך — בלשונו: חסרה כאן הכונה והרצון המקורי של האדם ואין הדבר נוח לו כלל, ולכן גרמא כזאת מותרת.

ועוד, גרם כיבוי שונה, שמעיקרו הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, משום שאין הכבוי איסור אלא א"כ צריך לפחמים, ובכך, בענינינו אין זו מלאכת מחשבת כלל וממילא גרמא בודאי שאין לאסור.

לדעה זו: גרמא אסורה מן התורה בכל מלאכות שבת, גם אם נעשית כל המלאכה מאליה אם רצונו של האדם במלאכה זו וניחא לו בעשייתה. דעת הרא"ש (בבא קמא פ"ו סימן יא) כפי שנתפרשה על ידי כמה אחרונים היא בדיוק להיפך. היוצא מן הכלל היא מלאכת זורה ורוח מסייעתו. לגבי כל המלאכות דעתו שגרמא מותרת, ודוקא גבי זורה ורוח מסייעתו יש יוצא מן הכלל, ולשונו: בהכי חייבה התורה, כיון שמלאכה זו עיקר עשייתה על ידי הרוח. זאת אומרת שמלאכה זו כך היתה במשכן על ידי רוח וגרמא, ולכן נאסרת כך, אבל כל מלאכה אחרת אם שינה בעשייתה ואינה עשייה אלא דרך גרמא תהא לכאורה מותרת.

ויש דעה אחרת בדברי הרא"ש ומפרשו בעל פילפולא חריפתא, לבעל סו"ת דברי מרדכי (פרידבורג או"ח כב) ואין היא אלא דעת יחיד, ואינה מסתברת מדעות יתר הראשונים שנוכיר.

דעת בעל "יד רמה" ר' מאיר הלוי בפרושו על מסכת בבא בתרא: שאין שום גרמא בשבת שתהא אסורה כלל, כפי שגרמא בנוקין פטורה. מלאכת זורה שונה. שאין זו גרמא אלא מעשה ממש, שהרי יש כאן כוחו של האדם הזורה הפועל בגוף האיסור, אם כי במשותף עם הרוח, ולכן זוהי מלאכה אסורה.

דבריו אלו של הרמ"ה נאמרים גם לענין גזקין ששם עקר שיטתו במסכת בבא בתרא כו א: דבי בר מריון בריה דרבא כי גפצי כיתנא הוה אולא רקתא (פסולת הפשתן) ומזקא אינשי, אתו לקמיה דרבינא אמר להו: כי אמרינן מודה ר' יוסי בגירי דיליה הני מילי דקא אולא מכוחו, הכא זיקא (הרוח) הוא דקא ממטי ליה, מתקיף לה מר בר רב אשי מאי שנא מזורה ורוח מסייעתו? אמרוה קמיה דאבימי אמר להו: היינו זורה ורוח מסייעתו.

הרמ"ה שם מאריך לבאר את החילוק בין ענין זה לדין ליבה וליבתו הרוח שהוכרנו ועיקר דבריו הם, שהיוזק הנגרם על ידי כח האדם בשיתוף עם רוח יש בו שגי סוגים: א) הרוח משלימה כח ההיוזק בגוף הדבר היוזק שאז מעשה זה מחייב תשלומי גזיקין, כגון מעשה של דבי בר מריון — המקביל לזורה ורוח מסייעתו בשבת. ב) השותף אינו בדבר היוזק אלא ביצירת הדבר המיוזק — כגון בליבוי אש כל עוד שלא הזיקה, ואחר כך יצירה זו תולכת ומזיקה, אם לא ימנעו בעדה, לכן אין זו אלא גרמא בעלמא.

בעקרון זה של הרמ"ה שממנו משתמעת גם המסקנא לענינו שאין לחלק באופן עקרוני בין גרמא בשבת וגרמא בגזיקין, נראים דברי בעל סי' ההשלמה בבא בתרא שם, וכן דעת הרא"ה המובאת בשיטה מקובצת על מסכת בבא קמא בסוגית ליבה וליבתו הרוח ודבריו: כיון דלא מתעביד כוליה אש על ידו אלא בסיוע הרוח הוי ליה גרמא בעלמא ופטור.

קרובים לכך דברי המאירי (בית הבחירה בבא קמא שם): ורבתי הרצו בה עיקר הדברים והוא שבזו שבכאן הרוח מסייעת לעשות גוף המזיק, אבל בענין הרקתא כבר נגמר גוף המזיק, ואין הרוח מסייעת אלא בהולכה, ונמצא שניפוצו מסייע לרוח להוליכו ומכל מקום המזיק נעשה בלא הרוח ומתוך כך חייב.

בסיכום: דעת יד רמ"ה, ההשלמה, הרא"ה, והמאירי, שזורה ורוח מסייעת הוא מעשה ממש ולא גרמא בין לענין שבת ובין לענין גזיקין, כוחו של האדם הבא בשיתוף עם דבר אחר כגון רוח הרי הוא מעשה ממש, אבל דבר שהוא גרמא יהא דינו שוה: פטור בגזיקין ומותר בשבת.

הרא"ש האמור (פרט לפרושו של בעל דברי מרדכי) חולק על דעה זו ולדבריו: זורה ורוח מסייעתו הוא גרמא ולא מעשה. אע"פ כן יש חילוק בין שבת לגזיקין, שבשבת יש חיוב במלאכה זו שעיקרה בכך — וכן היתה במשכן. כדאי להזכיר דעת כמה ראשונים הסוברים, שרק לענין הרקת גזיקין אסור ברוח מסייעתו אבל פטור מחיוב תשלומין בענין הליכת הרקתא מכת סוגית הגמרא בבבא קמא — שזורה הוי גרמא בעלמא (הרי"ף, נמוקי יוסף, תוספות בבא בתרא, הרמב"ן בשם הר"ח בסוף קונטרס דינא דגרמי).

שיטתו של הר"ח יש בה כדי לתת מפתח לענינו, בגליון הש"ס במסכת שבת בסוגיא פותח אדם דלת נגד המדורה, משהו לה הר"ח את סוגית הכונס בבבא קמא בענין ליבה וליבתו הרוח וכותב: ש"מ כיון דמשוי אורחא אפילו לרוח מצויה ללבות ומחשב לכן אסור בשבת דהיינו מלאכת מחשבת.

השואה זו של הר"ח טעונה הבהרה — לכאורה אין דעתו כדעת הרא"ש שמחלק בין מלאכת זורה ליתר המלאכות בדין גרמא שהרי הוא מקבילה למלאכת מבעיר, שלכאורה עיקרה אינו על ידי רוח דוקא. קשה גם לומר שדעתו כדעת הרמ"ה שזורה ורוח מסייעתו הוא כמעשה ולא גרמא, שהרי השוה זורה ורוח מסייעתו לפתיחת דלת בפני המדורה שהרוח נכנסת מעצמה בלא שום שיתוף שלכאורה גם הרמ"ה יודה בזה שאינה אלא גרמא בעלמא ומותרת, כיון שהאדם אינו עושה פעולה בשיתוף עם הרוח אלא גורם לה

שתעשה מאליה. ביהוד יש לזכור שיטת הר"ח שלענין תשלומין זורה ורוח מסייעתו הוי מעשה בין לענין נוקין ובין לענין שבת.

רבני המכון המדעי-טכנולוגי לבעיות הלכה, בקונטרס מיוחד שהוציאו לאור בשנה שעברה על ענין „גרם מלאכה בשבת באמצעות אור ורוח“. הציעו ביאור שיטת הר"ח על פי שיטת אחד מגדולי האחרונים בעל שו"ת זרע אמת (או"ח סי' מד) בענין גרמא בשבת. בעל זרע אמת מציע את החילוק הבא, שהוא מהותי ביותר:

סוגית הגמ' בבבא קמא, שגרמא בשבת אסורה, משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, היא כאשר האדם עושה את המלאכה בעצמו אלא שלצורך השלמתה הוא משתף בה כח אחר כגון זורה ורוח מסייעתו, שמעשה הזרייה היא על ידי האדם עצמו אלא שהרוח באה ומפרידה את המוץ ומשלימה את המלאכה — וכן כל מלאכת שבת מעין זו חייב גם אם היא לכאורה דרך גרמא, מה שאין כן סוגית הגמ' בשבת דגרמא בשבת שרי דכתיב לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי, ששם אנו עוסקים בהעמדת כלים מלאים מים בפני האש, בטרם באה, שהאדם אינו עושה מעצמו שום מלאכה כלל, אלא גורם שתעשה אחר כך מאליה, או גרמא מותרת, כי אין זו עשייה כלל.

בעל קונטרס גרם המעלות בסוף סי' יבין דעת להגריי מקוטנא מוסיף לכך הסבר: כל הטעם לאיסור גרמא בשבת הוא משום מלאכת מחשבת, וזה דוקא כשהמלאכה נמצאת ביד האדם החושב בה ולא אם נעשית אחר כך מאליה. שאז אין המלאכה זקוקה למחשבתו כלל לאחר שכבר יצאה מתחת ידיו, ואין מחשבתו מועילה על גרמתו.

רבני המכון מציעים לקיים חילוק זה על פי סברתו המחמירה של רש"י, שהזכרנו על פי שיטת האחרונים שגרמא בשבת אסורה כל שהיא לדעת האדם משום שהתקיימו מחשבתו ורצונו, אלא שזה שייך בסוג גרמא שהיא בשיתוף האדם עם הדבר האחר הגורם אבל לא בסוג גרמא שנעשית כולה מאליה.

לפי דעת הזרע אמת טעונה הסבר סוגית פותח דלת לפני המדורה שלכאורה גם שם הליבוי דהיינו המעשה נעשה אחר כך בשעה שאין כבר מחשבתו קיימת. ומדוע חייב משום מבעיר ומה ההשואה של הגמ' עם זורה ורוח מסייעתו?

ההסבר המוצע לפנינו הוא: שכאן כמו לגבי סוגית בידקא דמיא, יש לפנינו צרוף של שני כחות, כח ראשון הנוצר על ידי פתיחת הדלת שאז יש רוח מספקת כדי להבעיר מדורה אלא שאינה יכולה להוסיף ולהתקיים ללא אויר — רוח נוסף שהוא כח שני הבא מאילו אחריו — כך שזה מעין זורה ורוח מסייעתו. וכמו שלגבי בידקא דמיא בכח ראשון הוא מעשה ממש ולא גרמא לענין רציחה, שחיטה, וגם לענין שבת, יוצא שבפתיחת הדלת נגד המדורה כאילו עושה האדם מעשה בידיים, וסיוע הרוח הוא גרמא כזאת שהצטרפותה עם מעשה האדם אסורה בשבת.

דעת הר"ח נחנת להתפרש לפי הסבר זה — או שדעתו כפי שהסביר בעל אבני נזר ועוד אחרונים בשיטת רש"י, שבכל המלאכות בשבת אדם חייב בגרמא גם אם נעשית כל המלאכה מאליה אם מתקיימת מחשבתו.

גם לפי גישה מחמירה זו עדיין זקוקים אנו להבחנה בדבר הקשר הישיר בין הפעולה ותוצאתה שיש בה מלאכה — שהזכרנו בראשית דברינו. על פי דעת הראשונים בגרמא בנוקין בסוגית דבי בר מריון שמחלקין בין חיוב תשלומין — לבין הרחקת נזקין, שחידוש הגמ' היא שנתשב לענין הרחקת נזקין הליכת הרקתא ע"י הרוח לגירא דיליה — חציו הוא. הרי אפשר ללמוד, וכך מציעים לנו רבני המכון, שהגדרה הבאה: אין לאסור בעשיית מלאכה דרך גרמא אם בדין הרחקת נזקין אין פעולה זאת נחשבת לגירי דיליה.

הרי שהכל תלוי במרחק הזמן והכח בין תחולת הפעולה ותוצאותיה, ומדת התיחסותם של התוצאות במישרין או בעקיפין לאדם העושה ופועלתו.

שאלתנו: הסרת מסך המבדיל בין קרני אור לבין התא אע"פ שלכאורה אינה אלא הסרת מגיעה דומה מאד לדין פתיחת דלת לפני המדורה שאע"פ שלדעת רוב הראשונים נוכל לדון אותה כגרמא הרי היא כהבערה על ידי צירוף כח שני, ולכאורה יש בכך איסור תורה אפילו כשהמעגל לא נסגר אלא בצרוף כח שני שבא לאחר מיכן.

אע"כ מצאו רבני המכון דרך עקרונית שלכל הדעות תהיה מותרת והיא, כפי שהזכרנו בראשית דברינו, באמצעות שני מעגלים נפרדים — שאם האחד נסגר על ידי הפסקת ההקרנה הוא גורם לסגירת מעגל שני וממילא לביצוע המלאכות שאין זה נחשב למעשה לענין שבת ואין בזה איסור, בתנאים מסויימים.

היסוד לכך בסוגית הגמ' שבת קכ שם: גר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם ככתה ככתה, לייט עלה רב, וכו' בהא אפילו רבי שמעון מודה — דפסיק רישיה ולא ימות.

בדברי רש"י מבואר גר שאחורי הדלת — שהוא במקום מוסתר מן הרוח ועל ידי פתיחת הדלת מכבה אותו הרוח אך התוספות שם דוחים: דאם כן תיגח פותח נועל מאי איסורא איכא, ולכן פירשו התוספות באופן אחר שאין הכיבוי על ידי הרוח אלא שהנר קבוע על הדלת עצמה ועל ידי הגדנוד מתכבה או שהוא מבעיר על ידי תנודות השמן מן הפתילה.

גם ע"פ פירוש רש"י מבארים הראשונים כך שמסתבר, שרש"י מודה בנעילה המונעת רוח מן האש ועל ידי כך מבעיר אותו שאין בכך איסור — הרשב"א מפרש: דנועל לאו דוקא ומשום פותח נקט לה ואורחא דמלחא נקט, והריב"ש בתשובותיו סי' שצד מסביר שפותח ונועל היינו שעל ידי תנודות הפתיחה ו/או הנעילה יותר רוח שמכבה הנר במניפה.

נמצינו למדים: שאפילו בפסיק רישיה, אם על ידי סגירת דלת נמנעת רוח ונמנע מאליו כבוי הנר אין זה מבעיר כלל.

להלכה: בשו"ע או"ח סי' רעז סעיף א' כתב המחבר: נר שמונח אחורי הדלת אסור לפתוח הדלת שמא יכבנו הרוח. הרמ"א מוסיף: אבל לנעול הדלת כנגדו מותר. והגר"א מציין כמקור את דברי התוספות שהזכרנו — וכן שם סעיף ב' לענין כבוי אומר המחבר: אסור לפתוח הדלת כנגד המדורה שהיא קרובה קצת אל הדלת ואפילו אין שם אלא רוח מצויה — אבל אם היה פתוח כנגדה, מותר לפגרו ואין בו משום מכבה.

לפי זה: מה שאדם מונע בעד כח מבעיר שלא יוסיף להבעיר, אין זה כלל ככבוי ומותר אפילו לכתחילה.

לפי זה בנדון דידן: הפסקת הקרנה בידי אדם כמוה כסגירת הדלת בפני הנר שלא יכבה או בפני המדורה שלא תוסיף להבעיר ואף על פי שהמעגל נסגר מיד על ידי העדר קרני האור והוא כפסיק רישיה. אין זה מעשה כלל כמו שהתירו בסגירת דלת לפני נר ולפני מדורה.

יש אמנם שיטה מיוחדת בענין זה לבעל הלבוש שמחלק בין דבר שאינו מתכוון ואינו פסיק רישיה לבין פסיק רישיה — וזה גושא לברור הלכתי מיוחד. ישנה עוד שאלה יסודית שכבר הזכרנו: חילוק בין פעולה מיידית ושאינה מיידית — בידקא דמיא (סנהדרין עז). האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקול עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומיחייב ה"מ בכח ראשון — אך אפשר להניח בהסתמך על שיטת הרמ"ה שם: שגם אם הסרת מונע תהיה כמעשה אם התוצאה באה מיד — הרי המבחן האמיתי הוא נגיעת הדבר הפועל כמונע, שאז לאחר זמן אין נגיעה נחשבת למעשה שאין קשר ישיר בינה לבין הפעולה. וכך נראים דברי מרן רבה של ירושלים הגאון ר' צבי פסח פראנק (הר צבי יו"ד פז) בביאור דברי הרמ"ה, ובשל חשיבות הדברים אביאם כלשונם: מדבריו נראה שהרף המפסיק או העפר, כל המים המחוברים אליו הרי הם כגוף אחד ובנטילת המונע כאילו נוטל את הנוגע הדבוק אליו וחשיב כאילו נוטלו בידיים ממש ושאר המים שאינם נגררים עמו רואים אותם כאילו הולכים מאליהם שאין להם מונע ולא הוי אלא גרמא בעלמא.

לפי זה בנדון שאלתנו, כאמור: אע"פ שהמעגל נסגר מיד עם הפסקת ההקרנה, מכל מקום חסר כאן הגורם העקרי היינו הנגיעה במונע, שהרי המניעה — כך מכארים המומחים הטכניים — היא רק על קרני האור העתידות לפגוע ולא על אלו שנמצאות כבר בתוך התא הפוטו אלקטרי באופן שאין כאן שום נגיעה מצד הכח הפועל אלא אדרבא כל הנגיעה היא מצד המונע את הפעולה דהיינו קרני האור החדשות הבאות להפסיק את המלאכות ואם כן אף שהמלאכות מבוצעות כהרף עין אין כאן מעשה מצד האדם וכל התוצאות אינן מתיחסות אליו.

מחובתי לציין כי יש מקום להחמיר ולאסור לפי שיטת האבני נזר שהזכרתי בבאור דברי רש"י והר"ח בענין מלאכת מחשבת לרצונו בגרמא, וכן כי רבני המכון מוסרים בשם הרב שלמה זלמן אויערבאך שליט"א שכשהרצו את הדברים לפניו העיר: שאם המעגל נסגר מיד עם הפסקת האור יש לאסור

כי זה לדעתו דומה לבידקא דמיא בכת ראשון — ולכן בקשו הם דרכים טכניות לבצע הדבר כך שהקרנת האור על התא הפוטו אלקטרי לא תורשה מיד אלא לאחר זמן, כגון הבאת פנס כבוי מול התא והדלקתו לאחר מכן על ידי אוטומט וכדומה.

פרטי הדיון מבוארים בחוברת מיוחדת של המכון ואין כאן אפשרות להאריך.

ס י כ ו ם

כל מה שכתבתי לא כתבתי אלא להלכה ולא למעשה. המוסמכים לפסוק הלכה יעיינו בהם ויפסקו על פי הנראה להם, שהלא הם גדולי הדור הרבנים היושבים על מדין שאתם סייעתא דשמיא לדון ולפסוק לאמתה של תורה וקיים בהם: אלקים נצב בעדת א"ל.

לא הרציתי הדברים, ואף רבני המכון לא כתבום, אלא להציעם כיסוד לגישה חדשה בשאלות הנוגעות להתפתחות האמצעים הטכנולוגיים החדשים ביותר, וכדי להוכיח שאפשר גם אפשר לקיים התורה ולשמור על קדושת השבת גם בימינו. מחוייבים אנו וזכותנו היא להתעמק בתורה, ולחקור במדע לעומקו ולאמיתו, כדי להוכיח לכל שאכן תורתנו תורת־חיים, דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.